

64-72-45/2
10.09.2020

ВІДГУК

офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента **Прокопів Любові Миколаївни**
на дисертацію **Вихрущ Наталії Богданівни**
«Розвиток теоретичних засад змісту освіти в середніх школах України
(друга половина XIX – початок XX століття)»,
подану до спеціалізованої вченої ради К 35.052.24 у
Національному університеті «Львівська політехніка»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки. XXI ст. – це час трансформацій, викликів і перспектив розвитку освітньої сфери. Саме тому у цей час неабиякої уваги набувають історико-педагогічні імплементації як консолідуючий чинник сучасної освіти. Концепція «Нової української школи» передбачає новий зміст освіти, спрямований компетентнісний підхід.

У цьому контексті актуалізується проблема відбору змісту шкільної освіти. За таких умов доцільним є звернення до здобутків педагогів минулих століть та імплементація позитивного історико-педагогічного досвіду в умовах сучасної середньої школи.

Актуальність дослідження Вихрущ Наталії Богданівни «Розвиток теоретичних засад змісту освіти в середніх школах України (друга половина XIX – початок XX століття)» зумовлена ще й загальнонаціональним інтересом до розвитку середньої освіти взагалі і української зокрема.

Доцільність дослідження підтверджується необхідністю розв'язання низки суперечностей виявлених дисертанткою під час вивчення сучасного стану досліджуваної проблеми, зокрема між досягненнями минулих років і рівнем використання передового досвіду сучасними педагогами; високим теоретичним рівнем змісту освіти в гімназіях досліджуваного періоду й можливостями сучасної школи; вимогами суспільства до рівня компетентності випускників шкіл та рівнем змісту освіти; реформуванням

середньої школи сьогодення та рівнем теоретичного узагальнення позитивного історичного досвіду вітчизняних і зарубіжних учених.

Актуальність і значущість рецензованої роботи підтверджується тим, що дисертація є складовою комплексної наукової теми «Закономірності розвитку освітніх систем» Тернопільського національного економічного університету (номер державної реєстрації 0109U000030). Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного економічного університету (протокол № 4 від 25.12.2015 р.)

Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації.

Не викликає сумніву достовірність отриманих наукових результатів, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження, що забезпечується належною обґрунтованістю вихідних позицій. Мету роботи досягнуто й завдання виконано на достатньому науковому рівні. Це підтверджується такими науковими результатами:

1. Проаналізовано джерельну базу та історіографію проблеми. Зокрема, джерельну базу дослідження складають архівні справи Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (ф. 707), Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ф. 178), фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України, матеріали науково-довідкової бібліотеки Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Педагогічного музею НАПН України, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені І. Франка.
2. Обґрунтовано періодизацію удосконалення змісту освіти в контексті соціально-економічних, політичних та національно-культурних детермінант.
3. Досліджено особливості оцінки змісту освіти в зарубіжних середніх школах на основі матеріалів вітчизняних періодичних видань.
4. Здійснено порівняльну характеристику змісту гуманітарної освіти на українських землях, що перебували під владою різних держав.

5. Охарактеризовано теоретичні аспекти реалізації змісту освіти під час вивчення предметів природничо-математичного циклу;

6. Виокремлено позитивний ретроспективний досвід вибору змісту освіти й можливості імплементації дидактичних ідей минулого в умовах реформування сучасної школи.

Нові факти, одержані пошукувачем. Визначені авторкою ідеї дали змогу обґрунтувати нові факти, ідеї, положення, ідеї.

1. Вперше на основі аналізу широкого кола джерел та наукової літератури цілісно проаналізовано зміст шкільної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.

2. Представлення авторкою дисертації періодизації удосконалення змісту освіти в контексті соціально-економічних, політичних та національно-культурних детермінант дає підстави для ствердження про наявність нових фактів.

Серед визначених періодів дослідниця виділяє: перший період - початок 50-их – 60-ті роки XIX ст. (на підконтрольних Росії землях цей період завершується в 1863 р., а в Галичині – у 1867 р.; другий період завершився в 1900 р., а третій тривав до 1914 р.).

3. Серед нових фактів, одержаних пошукувачкою, треба виділити результати наукового пошуку дослідження особливостей оцінки змісту освіти в зарубіжних середніх школах на основі матеріалів вітчизняних періодичних видань; порівняльну характеристику змісту гуманітарної освіти на українських землях, що перебували під владою різних держав.

4. Новизною оприлюднення відрізняються теоретичні аспекти реалізації змісту освіти під час вивчення предметів природничо-математичного циклу; пріоритет рідної мови; наука моральності; захист довкілля; відомості з економіки, елементи самообслуговування, гімнастика, естетичний розвиток учнів на уроках малювання й співу.

5. Новими фактами за результатами дисертаційного дослідження є ретроспективний досвід вибору змісту освіти й можливості імплементації дидактичних ідей минулого в умовах реформування сучасної школи.

6. Новим є введення до наукового обігу маловідомих документів та історичних матеріалів. Проведено комплексний аналіз «Журналу Міністерства Народної Просвіти» (1889–1914) та часописів «Учитель» (1889–1914), «Світло» (1910–1914), «Наша школа» (1909–1914), «Русская школа» (1889–1911), «Muzeum» (1890–1914) щодо змісту освіти в середніх школах.

7. Таким чином, вважаємо за доцільне підтвердити наукову новизну результатів дисертаційного дослідження Вихрущ Наталії Богданівни.

Обґрунтованість наукових положень, використаних методів, а також отриманих дисертанткою результатів забезпечена чітким визначенням об'єкту, предмету та мети дослідження, постановкою та комплексним підходом до вирішення завдань, методологічною обґрунтованістю вихідних положень концепції дослідження, що підтверджується отриманими дисертанткою результатами дослідження (303 джерела, 17 із них – видання іноземними мовами). Все це дало їй змогу достатньо переконливо всебічно що дало змогу відтворити особливості змісту шкільної освіти досліджуваного періоду.

Як засвідчує зміст дисертації та автореферату, поставлені дисертанткою завдання виконано, що дозволило отримати результати, які мають практичне значення, свідченням чого є впровадження основних положень та теоретичних висновків у освітній процес і практику роботи Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, Тернопільського національного економічного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, Львівського національного університету імені Івана Франка.

Аналізуючи історіографію проблеми змісту освіти в середніх школах України, виявлено суспільно-політичні та економічні передумови реформування змісту освіти в середніх школах, відображено специфіку розвитку теоретичних основ змісту освіти в зарубіжних середніх школах.

Окремої оцінки потребує виокремлення трьох періодів у суспільно-політичних та економічних передумовах розвитку змісту освіти в середніх школах України досліджуваного періоду.

Цілком слушним є висновок дисертантки, що упродовж досліджуваного періоду існували протиріччя між широким висвітленням, зокрема в періодичних виданнях, зарубіжного досвіду і можливостями його практичного використання.

Особливу зацікавленість викликають тенденції характерні для змісту освіти зарубіжних країн досліджуваного періоду.

Дисертанткою виконано аналіз сутності та специфіки змісту гуманітарної освіти; висвітлено дидактичні основи змісту природничо-математичної підготовки; представлено науково-методичне обґрунтування удосконалення змісту освіти.

Цікавими є узагальнені перспективні напрямки використання досвіду минулих років у змісті освіти сучасних середніх шкіл України: наука моральності, захист довкілля, елементи самообслуговування, оригінальна структура підручників, додатки з елементами наочності, щоденне вивчення іноземних мов, перехід від граматики до активного спілкування іноземною мовою, вивчення біографій літераторів в історичному контексті, філософська культура учнів, елементи психології, елементи диференціального та інтегрального числення, поєднання законів фізики, хімії, метеорології, астрономії, фізичної географії, геології, зоології, ботаніки, поєднання арифметики та геометрії в одному підручнику, шкільні географічні музеї.

Це засвідчує обґрунтованість наукових розвідок та об'єктивність їх висвітлення у роботі. Одержанню достовірних результатів сприяло застосування комплексу теоретичних й емпіричних методів наукового

дослідження. Не викликають сумніву висновки та рекомендації, викладені в дисертації щодо можливостей імплементації результатів історичного дослідження в умовах сьогодення.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її пізнання. Позитивне враження справляє оформлення роботи. Достатньо ґрунтовною є апробація результатів дослідження, що засвідчується участю дисертантки у науково-практичних конференціях, семінарах та педагогічних читаннях різного рівня.

Результати дослідження з необхідною повнотою викладено у в 13 публікаціях автора, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави, 2 – у збірниках наукових статей, 5 тез доповідей на наукових конференціях.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів полягає у тому, що:

1. нові факти, положення й висновки дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальшого вивчення проблеми; для підготовки науково-методичних праць з історії педагогіки, лінгводидактики; можуть бути використані в курсах педагогіки, історії педагогіки та історії України, для розроблення спецкурсів про розвиток освіти в Україні; в укладанні навчальних програм і підручників може бути творчо використаний сучасними авторами;

2. дослідження дає змогу вдосконалювати зміст та організацію педагогічного процесу в загальноосвітніх школах України відповідно до сучасних вимог. Зібраний та узагальнений у дослідженні фактичний матеріал сприятиме збереженню та переданню історико-педагогічного досвіду

Все вищезазначене засвідчує високий рівень теоретичної підготовки здобувача, його внесок у вирішення конкретних наукових проблем і дозволяє зробити висновок про достатній рівень її кваліфікації.

Аналіз автореферату дозволяє стверджувати, що він написаний відповідно до вимог МОН України, відповідає змісту і структурі дисертації,

дає чітке уявлення про особливості проведення дослідницької роботи та її результати. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Н. Б. Вихруц.

Зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Н. Б. Вихруц загалом, звертаємо увагу на деякі недоліки і упущення:

1. На нашу думку, дисертаційна робота сконцентрована на висвітленні результатів теоретичного аналізу наукових праць вітчизняних авторів досліджуваного періоду. Доцільно було б більше уваги звернути на реалізацію практичних засад проблеми, показати приклади даної реалізації у роботі кращих учителів, шкіл тощо.
2. Дисертація є історико-педагогічним дослідженням, тому зміст роботи значно б виграв, якби авторка детальніше зупинилася на історії дослідження поняття «зміст освіти» у порівняльному аспекті у зарубіжній і українській педагогіці.
3. У процесі подальшої роботи варто проаналізувати закономірності розвитку концепту «зміст освіти» у філософії, психології, педагогіці, використавши порівняльні таблиці дефініцій вітчизняних і зарубіжних дослідників.
4. Доцільно було б у другому розділі роботи більш поглиблено висвітлити зміст предметів естетичного циклу, фізичного виховання тощо.
5. На початку ХХ століття в зарубіжних школах значно зросла увага до питань трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл. Доцільно більше уваги звернути на причини відставання вітчизняних шкіл у контексті нових економічних викликів.
6. На наш погляд, необхідно поглибити перспективи можливого використання результатів дослідження у реаліях змісту освіти сучасної оновленої школи. Доцільно презентувати результати дослідження у вигляді монографії.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи, яка робить суттєвий внесок у вирішення однієї з актуальних проблем сучасної школи.

Загальний висновок. Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій Н.Б. Вихрущ дає підстави для висновку про те, що дослідження «Розвиток теоретичних засад змісту освіти в середніх школах України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)» підготовлене на науковому рівні, містить ґрунтовні теоретичні напрацювання і має практично значущі висновки. Ураховуючи актуальність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, значущість для педагогічної науки і практики, дисертація відповідає паспорту спеціальності, вимогам п.п. 9,11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями внесеними згідно Постановою Кабінету міністрів України №656 від 19.08.2015 р.), а її автор – Вихрущ Наталія Богданівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Л.М.Прокопів

